

Ekebyholmsskolan och Skolinspektionen – vad hände sedan?

Många läsare har med rätta upprörts över den behandling som den kristna Ekebyholmsskolan i Norrtälje kommun fått av de båda statliga myndigheterna Skolinspektionen och Skolverket.¹ Vi skrev om saken i marsnumret av Genesis (nr 1-2021). Den här artikeln är en uppföljning där vi redovisar vad som skett i ärendet sedan dess (i skrivande stund är det slutet av juni 2021).

1. KORT ÅTERBLICK

Skolinspektionen hade i december 2018 anmärkt på två förhållanden vid Ekebyholmsskolan:

1. att det fanns konfessionella inslag vid skolans morgonsamlingar "bland annat i form av ett arbete med värdegrundsfrågor vilket återkommande har koppling till Bibeln och kristendom" som var obligatoriska för eleverna att närvara vid.

2. att biologiundervisningen om evolutionsteorin på grundskolan och gymnasiet "inte är förenlig med kravet på att under-

visning ska vara icke-konfessionell, saklig och allsidig samt vila på vetenskaplig grund" med motiveringen att "ett bildspel med delvis konfessionellt innehåll har använts i undervisningen och att religiösa berättelser om människans och jordens ursprung har jämförts med vetenskapliga teorier om evolution och jordens tillkomst".

Skolan uppmanades att senast 2019-03-11 redovisa vidtagna åtgärder, vilket också skedde. Skolinspektionen genomförde därefter ett uppföljningsbesök på skolan i april 2019 och inhämtade därpå ett utlåtande från Skolverket, daterat i oktober samma år.

Skolverket angav i sitt utlåtande – utan att specificera – att lärarens bildspel bland annat var "fullt av sakfel och vantolkningar". Man hävdade dessutom att läraren gett eleverna inlämningsuppgifter som förmedlat en tillrättalagd bild av evolutionsteorin som inte behandlar utbildning och livets gemensamma ursprung och för att de uppmuntrat eleverna att sätta sig in i evolutionskritiska argument. Skolverket riktade särskild kritik mot två frågor med tillhörande

bilder (fig 1 och 2). Det Skolverkets tjänstemän av allt att döma inte var medvetna om var att *de båda bilderna och tillhörande frågor hämtats direkt från de nationella ämnesproven i biologi (2013 respektive 2017) som Skolverket själva konstruerat!*

Med ovanstående som underlag fattade Skolinspektionen 2020-03-31 ett beslut utifrån bedömningen att bristerna kvarstod, med undantag av biologiundervisningen på gymnasiet. I beslutet ingick ett vitesföreläggande om 100 000 kronor att "senast 16 sep 2020 vidta åtgärder för att avhjälpa påtalade brister". Lagen föreskriver nämligen att vite kan utdömas för en skola om det finns brister i verksamheten som "allvarligt försvårar förutsättningarna för eleverna att nå målen för utbildningen".

I fråga om morgonsamlingarna ålades skolan att se till att friheten för eleverna är "reell", det vill säga att där "inte förekommer viktig information om skolans verksamhet eller annat som kan göra att elever känner sig tvingade att delta i dem."

I fråga om biologiundervisningen ålades skolan att följa kurs- ►

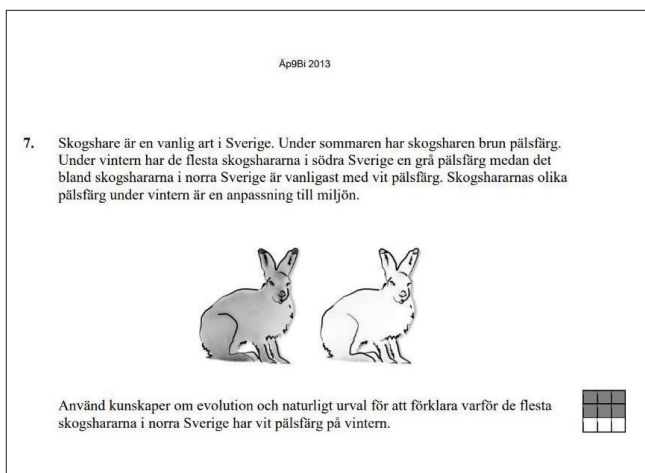

Fig 1 Inlämningsuppgift om naturligt urval (från nationellt ämnesprov i biologi åk 9, vt-2013)

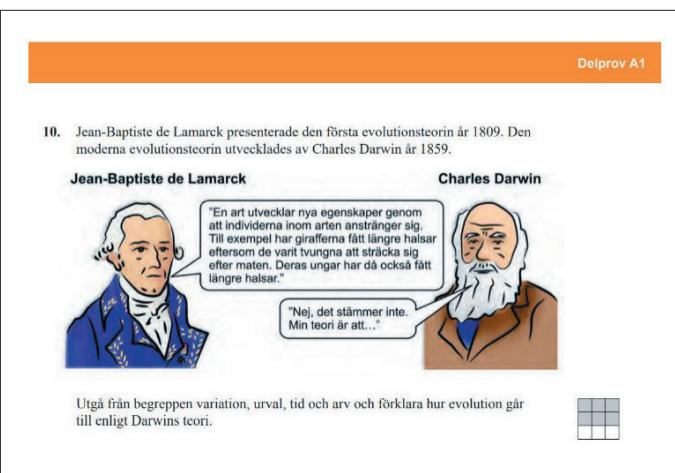

Fig 2 Inlämningsuppgift: Lamarckism - Darwinism (från nationellt ämnesprov i biologi åk 9, vt-2017)

planen i biologi och att tillse att undervisningen inte ger eleverna ett "intryck av att evolutionsteorin är ifrågasatt inom dagens vetenskapliga konsensus." Man vidhöll att bildspelet förnekar evolutionen och hävdar (bevisligen felaktigt) att Skolverkets kritik aldrig riktats mot de två frågorna som hämtats från de nationella proven.

Skolan, som under hela processen företräds juridiskt av två ombud från Skandinaviska Människorättsjuristerna AB (Scandinavian Human Rights Lawyers), överklagade nu Skolinspektionens beslut till Förvaltningsrätten som är nästa juridiska instans.

2. VAD HÄNDE SEDAN?

2021-04-01 kom Förvaltningsrättens dom. Den innebar att domstolen upphävde den del av Skolinspektionens beslut som gällde morgonsamlingar med motiveringen att det var oklart vilka åtgärder Skolinspektionen menade att skolan skulle vidta. Däremot avslögs skolans överklagande beträffande biologiundervisningen på grundskolan med motiveringen att undervisningen inte

följt kursplanen och att den haft konfessionella inslag: "Det handlar i huvudsak om att skolan använt ett bildspel med argument mot evolutionsteorin och en inlämningsuppgift som handlat mer om evolutionskritik än evolutionsteorin". Man anger vidare att varken lärare eller skolans huvudman vid intervjuer signalerat att man tar avstånd från bildspelets innehåll eller förklarat att det inte längre kommer att användas i undervisningen och upprepar Skolinspektionens påstående att Skolverket inte riktat kritik mot de båda frågorna från de nationella proven. Förvaltningsrätten bedömer överträdelsen så allvarlig att vitesbeloppet på 100 000 kr är rimligt.

2021-05-05 överklagade skolan via sina juridiska ombud Förvaltningsrättens dom till Kammarrätten och yrkade på att denna bör bevilja prövningstillstånd (det vill säga omprövning av Förvaltningsrättens dom) och besluta om att föreläggandet vid vite med avseende på biologiundervisningen vid grundskolan ska upphävas. De skäl som skolan åberopar är i korthet följande:

- Skolinspektionens föreläggande att skolan måste följa kursplanen i biologi är även det alltför vagt formulerat. Några konkreta åtgärder specificeras inte, vilket är en förutsättning för att skolan ska kunna veta om vidtagna åtgärder är tillräckliga för att undgå vite.

- Skolan hävdar att inga konfessionella inslag förekommit i biologiundervisningen eftersom undervisningen förmedlat korrekta faktauppgifter och vetenskapligt förankrade meningsskiljaktigheter bland evolutionsbiologer. Man ifrågasätter att sådant kan betraktas som konfessionellt.

- Skolan ifrågasätter Skolinspektionens hållning att evolutionsteorin ska presenteras för eleverna som en vetenskaplig sanning som inte får lov att problematiseras eller granskas kritiskt, eftersom vetenskapen arbetar med evidens för och emot olika teorier och inte med begrepp som sant eller falskt.

- Skolan finner det inkonsekvent att grundskolans biologiundervisning underkändes av Skolinspektionen sam-

tidigt som gymnasiet inte fick någon anmärkning eftersom bedömningen av undervisningen i gymnasieskolan baseras på samma inlämnade beslutsunderlag.

■ Skolan finner det anmärkningsvärt att Förvaltningsrätten utan att kontrollera källmaterialet (Skolverkets utlåtande) valt att okritiskt acceptera Skolinspektionens påstående att Skolverket inte kritiserat de frågor som läraren hämtat från nationella prov när detta tydligt framgår av utlåtandet. Direkta sakfel har härmed blivit en del av underlaget för Förvaltningsrättens dom.

■ Av det kritiserade bildspelet hade bara ett urval på 40 av 146 bilder visats för eleverna under en enda fördjupningslektion för en årskurs på skolan. Detta skedde dessutom före det datum (2019-03-11) då skolan anmodats att redovisa sina åtgärder och bildspelet har sedan dess inte använts i undervisningen. Det är därför anmärkningsvärt att Förvaltningsrätten bedömer att det kan ligga till grund för ett vitesföreläggande. Vid intervjuer av lärare och huvudman ställdes heller aldrig frågan om bildspelet skulle användas framgent, bara frågor om bildspelets faktiska innehåll. Att utdöma ett vitesföreläggande på grund av förmodade inställningar och avsikter är ett rättsosäkert förfarande.

■ Skolan påtalar att samtliga tre myndigheter tycks ha missförstått skillnaden mellan kritik av evolutionens mekanismer inom ramen för evolutionsteorin och kritik av evolution som sådan. Skolan skriver genom sina juridiska ombud: "Rektorns uttalanden är således ett uttryck för att han anser att det vore missvisande om olika vetenskapliga teorier inom evolutionsteorin inte får beröras eller problematiseras, när kritiskt tänkande är betydelsefullt i alla andra vetenskapliga områden som tas upp inom

skolans ämnen. Detta innebär således att man undervisar utifrån ett vetenskapligt kritiskt perspektiv med naturvetenskapligt förankrade teorier och metoder för att eleverna ska få inblick i naturvetenskapens världsbild med evolutionsteorin som grund".

Skolan framhåller även att vitesbeloppet är oproportionerligt eftersom det baseras på dåligt underbyggda tolkningar av huvudmannens avsikter kring ett bildspel som använts i marginell omfattning. Man framhåller att det innebär en allvarlig inskränkning i den enskilde huvudmannens frihet och rättighet att bedriva skolverksamhet.

3. UTÖKAD GRANSKNING

I maj månad 2021 återkom Skolinspektionen oväntat och begärde in ytterligare material från skolan.

Det innefattar "allt material för grundskolan som rör undervisning kring evolutionsteori efter den 17 september 2020. Detta innefattar material gällande NO/biologi men även andra ämnen om de ämnena i undervisningen berört evolutionsteori. Det inlämnade materialet ska innefatta:

■ Planeringar av moment och lektioner.

■ Undervisningsmaterial såsom texter, utdrag ur läroböcker, uppgifter, bildspel, filmer eller annat som använts i undervisningen.

■ Examinationsuppgifter."

Härmed utvidgar Skolinspektionen alltså sin kontroll av evolutionsundervisningen på skolan till att omfatta även andra ämnen än biologi.

Utöver detta begär Skolinspektionen in motsvarande underlag för grundskolan som berör sex och samlevnad i undervisningen läsåret 2020/21 med anledning av "uppgifter från elever som framkom vid föregående besök".

I skrivande stund har Kammarrätten ännu inte beslutat om man anser att det finns skäl att ta upp ärendet för prövning. Skulle så inte bli fallet finns ingen ytterligare instans att överklaga till, utan vitet måste betalas.

4. GENESIS KOMMENTARER

Fallet Ekebyholmsskolan har redan visat sig bli en långdragen historia. Och den fortsätter. Det förefaller troligt att Skolinspektionen och Skolverket har för avsikt att med denna skola som juridisk murbräcka skapa prejudikat. Om de lyckas i sitt uppsåt att på juridisk väg eliminera varje möjlighet till saklig, vetenskaplig evolutionskritik inom svensk skola kommer det att strida mot de intentioner som genomsyrar skolans läroplaner. Och dessutom mot sunt förnuft. Det finns två särskilt graverande omständigheter kring hur myndigheterna hittills behandlat Ekebyholmsskolan:

För det första framställer Skolverket evolutionen i dess vidaste bemärkelse som ett faktum som inte får lov att ifrågasättas med hänvisning till att det skulle vara ovetenskapligt att göra det.

Evolutionsteorin skulle i så fall vara den enda vetenskapliga teorin med sådan status. Det går inte an att Förvaltningsrätten litar på Skolinspektionen som litar på Skolverket som uppenbarligen litar på sakkunniga i universitetsvärlden när dessa i strid mot evidensen förlitar sig på evolutionsmekanismernas förklaringskraft. Faktisk evidens måste triumfera över trosvis evolutionsetorik. Och det tål att upprepas: Statliga tjänstemän ska hålla fingrarna borta från frågan om vetenskapliga teoriers giltighet.

För det andra är det inte bara idén om allt levandes gemensamma ursprung som enligt de statliga myndigheterna är otillåtet att ge en allsidig belysning i svensk skola, detsamma gäller de mekanismer som neodarwinismen bygger på, nämligen mutationer och ►

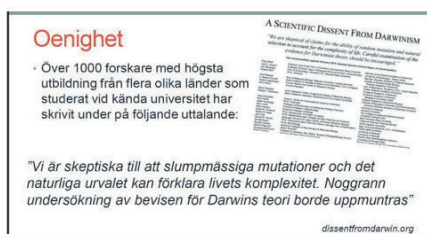
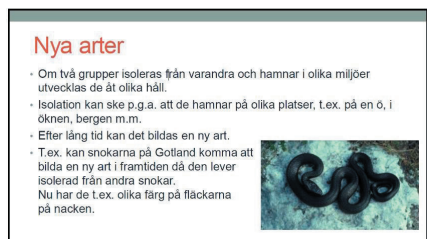

Fig 4 Bildspelsbild nr 70 Oenighet

naturligt urval (selektion). Av lärarens bildspel framgår med all önskvärd tydlighet att det är just dessa mekanismer som idag ifrågasätts av en mängd forskare, inklusive biologer (fig 3 och 4).

Ingenstans i det material som Skolinspektionen och Skolverket fått granska hävdar läraren eller huvudmannen att evolutionsbiologer betvivlar evolutionen som sådan. Myndigheterna påstår motsatsen och det är bevisligen osant. Skolverket ger uttryck för en anmärkningsvärd okunskap när man hävdar att vetenskapliga argument mot darwinismen "[inte hittas] i naturvetenskapen". Det vore i så fall ovetenskapligt att ifrågasätta de effekter av mutationer och selektioner på individer och popu-

Fig 5 Bildspelsbild nr 40 Om artbildning

lationer som dokumenterats under mer än 100 års biologisk och genetisk forskning.

Att läraren redovisar detta för eleverna indikerar alltså inte att undervisningen inte skulle vila på vetenskaplig grund, snarare tvärt om – evolutionsundervisningen borde innefatta den sortens vetenskaplig evidens i alla skolor och läromedlen behöver uppdateras i detta avseende.

Kritiken av den inlämningsuppgift som eleverna fått att arbeta med bestod i att den inte behandlat artbildning och livets gemensamma ursprung. Det är delvis korrekt, men artbildning behandlades i bildspelet (fig 5) och de två omnämnda bilderna redogjorde för den mekanism som ligger till grund för den darwinistiska förklaringen av artbildning såväl i det korta perspektivet (mikroevolution) som i det långa (gemensamt ursprung, makroevolution). Visst kunde läraren även haft med någon instuderingsfråga om jämförande anatomi eller genetik, men en sådan nivå av detaljstyrning skulle innebära ett oberättigat ingrepp av lärares friutrymme att planera sin egen undervisning.

Huruvida läraren och huvudmannen själva, i likhet med många kompetenta biologer, faktiskt betvivlar att makroevolution ägt rum är en helt annan och öppen fråga. Det har ingenting med det här ärendet att göra, lika litet som en samhällskunskapslärares politiska uppfattning per automatik skulle utgöra ett hinder för hans eller hennes skicklighet att undervisa i sitt ämne. Den här aktuella frågan gäller i stället vad eleverna på Ekebyholmsskolan möter i den faktiska undervisningen. Det framgår av materialet att Skolinspektionen och Skolverket vid ett flertal tillfällen läser in förmodade uppfattningar och därför misstolkar olika citat och formuleringar till förmån för sin av allt att döma förutfattade bild av skolverksamheten. Detta

är, vilket skolans juridiska ombud också poängterar, ytterst allvarligt ur rättssäkerhetssynpunkt och måste belysas och åtgärdas.

Vi håller med skolans företrädare om att det är märkligt att Skolinspektionen väljer att undanta evolutionsundervisningen på Ekebyholmsskolans gymnasium från kritik. Vi misstänker att anledningen finns i gymnasiets ämnesplan för religionskunskap. Nuvarande läroplan för gymnasiet uppmanar nämligen till att diskutera ursprungsfrågan ur ett allsidigt perspektiv, inte i biologi men väl i ämnet religionskunskap, där det under ämnets syfte står att läsa följande:

*"Eleverna ska ges möjlighet att diskutera hur relationen mellan religion och vetenskap kan tolkas och uppfattas, till exempel beträffande frågor om skapelse och evolution."*²

Denna formulering möjliggör (åtminstone fortfarande) en saklig och allsidig, sunt kritisk behandling av evolutionsteorin i gymnasieskolan. Skolinspektionen skulle härigenom inte kunna kritisera Ekebyholmsskolans gymnasium för att man problematiserar evolutionsteorin och kontrasterar den mot en skapelsemodell om detta sker inom ramen för undervisningen i religionskunskap. Huruvida man gör så i praktiken vet vi inte, men möjligheten finns (se artikeln "För lärare" på sidan 58).

Sådan kritik skulle däremot åtminstone i teorin vara möjlig att rikta mot undervisningen i grundskolan, eftersom någon motsvarande formulering inte finns i dess kursplan i religionskunskap. Den skrivning som närmast motsvarar gymnasiet till innehållet lyder:

"Eleverna ska också ges möjligheter att utveckla kunskap om hur man kritiskt granskar källor och samhällsfrågor med koppling till religioner och andra livsåskådningar."

En revidering har nyligen skett av kursplanen i religionskunskap för grundskolan som kommer att träda i kraft nästa år (2022). I denna är ovanstående formulering borttagen och ersatt med följande:

”Undervisningen i ämnet religionskunskap ska ge eleverna förutsättningar att utveckla ... förmåga att kritiskt granska frågor som rör relationen mellan religion och samhälle.”

I händelse av en fortsättning av den juridiska processen och om Skolinspektionen skulle kritisera skolan för att evolutionsteorin analyserats under högstadiets religionslektioner (vilket även det ska vara osagt) bör det finnas utrymme att försvara detta med hänvisning till kursplanens formulering. Enligt kursplanen i biologi för grundskolan ska *”eleverna genom undervisningen ... få inblick i naturvetenskapens världsbild med evolutionsteorin som grund samt få perspektiv på hur den har utvecklats och vilken kulturell påverkan den har haft”*. Eftersom evolutionsteorin uttryckligen är en central del av naturvetenskapens världsbild och eftersom denna i sin tur utgör en integrerad del av en sekulär världsåskådning är en saklig och allsidig belysning av de vetenskapliga argumenten för evolution därför av största vikt, inte minst därför att det i Läropla-

nens syftesbeskrivning är klart uttryckt att skolan ska vara åskådningsmässigt neutral:

”Alla föräldrar ska med samma förtroende kunna skicka sina barn till skolan, förvisade om att barnen inte blir ensidigt påverkade till förmån för den ena eller andra åskådningen.”

Det är viktigt att notera att i situationer som denna då en formulering i Läroplanen tycks stå i konflikt med en formulering i en kurs- eller ämnesplan är det den förstnämnda som äger juridisk prioritet.

AGENDA?

Det lär bara finnas en lösning på den uppkomna situationen i ett rättssamhälle värt namnet och det är att den faktiska evidensen får fälla avgörandet om hur undervisningen om evolutionsteorin ska bedrivas, inte illusionen om en total enighet bland evolutionsbiologer angående evolutionens faktum och mekanismer eller niddbilderna av att evolutionskritiker är inkompetenta och bedriver pseudovetenskap.

Det bör ännu en gång poängteras att föreningen Genesis i likhet med kreationister och designförespråkare världen över anser att varken kreationism eller Intelligent Design bör ingå i

skolans biologiundervisning. Däremot ser vi det som en total självklarhet att elever har rätt att få en allsidig belysning av evidensläget i samband med livets uppkomst och evolution. När röster höjs för att tysta vetenskaplig kritik av en vetenskaplig teori finns det alltid anledning att vara uppmärksam.

Det tycks som om Skolinspektionens och Skolverkets ambition för närvarande är att omöjliggöra för lärare att ge eleverna i grundskolan perspektiv på ursprungsfrågan såväl inom biologiämnet som i ämnesövergripande temaarbeten. Sådana ambitioner måste avslöjas och motarbetas.

Scientismen som fenomen är hämmande för samhälle och vetenskap. Även den behöver avslöjas och inte som idag förespråkas av skolans styrdokument och övervakande myndigheter. Förreställningen om allt levandes ursprung från en gemensam urform är och förblir en obevisad och med rätta ifrågasatt hypotes.

Huruvida det även finns en politisk dimension och agenda bakom den här historien där kristna skolor utsätts för en oproportionerligt hård granskning må vara osagt, men kanske finns båda dessa samhällsföreteelser bakom det som nu händer. Vi får säkerligen anledning att återkomma i ärendet.

Redaktionen

NOTER

1. Artikeln publicerades på s 60-65 i Genesis nr 1 mars 2021.
2. https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=1530314731%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DREL%26courseCode%3DRELRELO1%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa92a3#anchor_RELRELO1 (kortare: [krymp.nu/20A](https://www.skolverket.se/undervisning/gymnasieskolan/laroplan-program-och-amnen-i-gymnasieskolan/gymnasieprogrammen/amne?url=1530314731%2Fsyllabuscw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DREL%26courseCode%3DRELRELO1%26tos%3Dgy&sv.url=12.5dfee44715d35a5cdfa92a3#anchor_RELRELO1))
3. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-for-skoleklassen-och-fritidshemmet> (kortare: [krymp.nu/20F](https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr11-for-grundskolan-samt-for-for-skoleklassen-och-fritidshemmet))